

UČITELJSKI T O V A R S.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 1. novembra 1865.

List 21.

Na prijatlovi gomili.

Dvigni se iz grobne te samije,
In podaj prijatlu roko pravo;
Ki na grobu tvojim solze lije,
Solze grenke — na zeleno travo.

Tvoja smert mi nož je v persih bila,
Ah v goljfi vodi smert strohotna!
Mir iz serca si mi ti spodila,
Brata si mi ropala togotna.

Nikdar se ne morem vtolažiti,
Sej preserčno sem te ljubil vedno;
Nisem nehal za te premoliti
Vidši uro tvojo tak poslednjo.

Zemlja črna odpri temne vrata,
Kjer sedaj prijatel moj počiva,
Kjer mu sije tamkaj zora zlata,
Srečni večni mir pod tabo vživa.

Ah mladeneč! v mé zastonj se oziraš,
Prazne so solze in zdihi tvoji,
Le v višavah rajskih mir dobivaš,
Tolažilo, upe duši svoji.

Jože Lavrič.

S L O M Š E K,

pervi pedagog v novejših časih.

II. Slomšek, fajmošter in šolski ogleda v Vuzenicah.

Devet let je bil ranjki knezoškof špiritual v Celovcu; želel je, da bi se to breme njemu odvezlo, in naložilo mlajšemu delavcu; nekaj ga je pa tudi navdajala misel, da bo na kmetih

ložeje delal na slovstvenem polji, kjer je vidil, da dozreva tako bogata letina, in veselilo ga je od nekdanj duše pasti, zato je prosil za vuzeniško faro na Štajerskem. Denarja in blaga ni bil nikdar lakomen, tedaj je prosil za to faro, ktera je bila gorata in bolj revna. V jeseni l. 1838., ko je prišel njegov naslednik, sedanji milostljivi knezoškof kerski gospod dr. Valentin Wieri, se je preselil sicer le s telesom iz duhovšnice, ali njegov duh je bil vedno tam pri svojih nekdanjih učencih. V spomin je spisal lep venec cerkvenih molitev, pesem, kakor jih duhovni molijo pri cerkvenih (liturgičnih) opravilih. Bukve so prišle na svitlo l. 1840., in so imele lepi napis v latinskem jeziku: „Slovenski spomin svojim nekdanjim učencem in predragim prijatom“.

Že šolski ogleda se je prepričal iz lastne skušnje, kako žalostno se godi po šolah, ves svet je sicer spoznal, da se s to metodo, ktera se je prepirala z zdravo pametjo in odgojilnimi pravili, ne pride dalje, ali niso si znali pomagati. Ker je nadfajmošter svoj narod serčno ljubil in ga hotel povzdigniti duševno in nravno, je spisal bukve, v kterih se ravno tako lepo kaže njegovo znanje človeškega duha, kakor izvedenost v izreji. Te bukve so čisto na novo osnovane in namenjene nedeljskim šolam, kakoršne je on vpeljal; more jih pa tudi rabiti učitelj v vsakdanji šoli.

Te bukve imajo naslov: „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“. Oblika v pisanji je dvogovor (dialog), zato, da bi bile bukve bolj praktične za učenika in bolj mikavne pri samouku; vse bukve pa so ena sama povest. Blaže in Neža hodita v nedeljsko šolo, katehet in učenik podučujeta pogovarjaje se z otroci (vendar je kersanski nauk izpusčen). Blaže in Neža sta naj pridnejša učenca, zgled v pridnosti in zaderžanji, zmirom naj bolje odgovarjata; kar sta se v šoli naučila, doma pripovedujeta, in tako se družina uči šolskih vednosti. Po številu nedelj so tudi bukve razdeljene v 52 naukov; za vsako nedeljo je napisano nekaj rečnega poduka, in tudi nemški jezik se obdeluje toliko, kolikor je kmetu potreben. Vse, kar je otrokom vediti potreba, najdeš v teh bukvah, in sicer iz prirodopisja: čemu da so naj navadniše zeliša, živali in ptiči; grajajo terpinčenje živali; naštevajo strupene rastline, gobe, pasjo steklino; iz zemljopisja imajo: kako je zemlja razdeljena, imena naj poglavitejših dežel, narodov, mest i. t. d.; iz zvezdoslovja razlagajo:

solnčne in lunine mrakove, iz naravoslovja razjasnujejo: blisk, grom, veter, dež, sneg, točo, potres, zatiraje vraže, copernijo, vedežvanje i. t. d.; svetovajo za domače zdravilstvo, kako ravnati z zmernjenimi, s takimi, ki jih strela zadene, z utonjenci, zadušenimi, vstrupnjenimi; napeljujejo, kako streči bolnikom, priporočajo kože cepiti; iz pravnih zadev prinašajo: imena in naslove cesarskih vradnij, dolžnosti v vojasčini in svarivne zglede begunov in vteklih; kažejo, kako delati naj bolj navadne spise: poslednje sporočila, dolžne pisma, pobotnice, spričala, prošnje i. t. d.; obsegajo nauk za pošteno obnašanje in hišno snažnost, kako obnašati se pri požarih, korist zavarovanja. Vse to in še več drugega je v teh bukvah skerbno, razumljivo in mikavno popisano, da so otroci bolj pazljivi, in da vse nauke ložeje pomnijo; tvarina je tako odbrana, da se zlagaz letnimi časi in s prigodki v sretnji. Tri priložene podobe, ktere predstavljajo solnčni in lunini mrak, strupene zeli in steklega psa, poočitujejo ta nauk, in petje ga slajša. Reči se mora, da to je prvo iz med njegovih slovstvenih del, in ni se tedaj čuditi, da so te bukve zaslovene čez deželne meje, in da so si jih iz daljne Moskve na enkrat naročili 50 iztisov, in da so te bukve, akoravno že trikrat natisnjene, že vendar zopet pošle.

III. Slomšek višji šolski ogleda.

Ni moglo priti drugače, da so Slomška, ker so ga poznali, kako je izveden v vseh opravilih, kako marljiv in delaven, poklicali v službo, v kateri bo mogel delati za vso škofijo. Mesca maja l. 1844., ko je tadANJI šolski nadzornik dr. Simon Ladinig imenovan bil svetovavec pri deželni vladi v Ljubljani, izročili so dekanu na Vuzenicah začasno šolsko nadzorništvo. Pripravljen je bil prevzeti to težavno službo, ktera mu je nalagala dolžnost, da je vsaki torek pet ur pota storil, da je bil v sredo vpričo pri sejah, kjer je poročeval in pisma (akte) s seboj jemal, da jih je izdeloval. V jeseni je bil poklican za korarja lavantinske cerkve, in je bil za terdno imenovan škofijski šolski ogleda. Sicer mu ni bilo dano, da bi bil dolgo delal v tej službi, vendar je v tem kratkem času veliko storil za šole po tej škofiji. Pošiljal je učenikom in katehetom prijazne opominjevanja in podučevanja za različne nauke; kjer je mogel, poganjal se je za nove, in vredoval je že obstoječe šole; spisal je dvojce molitev-

nih bukvic v slovenskem in nemškem jeziku; manjše pod naslovom: „Angelj molitve“, in večje imenovane: „Sveto opravilo za šolarje“, v katerih so molitve, pesmi za otroke in nauki iz katekizma, kateri se morajo iz glave znati, vpleteni v lepi venec. Spoznal je, da je med velikim številom molitev-nih bukvic njih le malo za otroke pripravnih, ker ni lahko po otroč-je misliti in z otroškim srcem moliti. Ker je pa Slomšek ta dar v posebni meri imel, mu je bilo pred vsem mogoče, take bukve pisati; oboje bukve so se ljudstvu zelo prikupile, in so bile že večkrat natisnjene. Ker je dalje previdil, kako koristno bi bilo, da bi učitelji ljudskih šol zbirko lepih pesem imeli, da bi ktere v šoli z otroci peli, se je namenil takih pesem nabirati, in lepa zbirka teh pesem je prišla na svitlo l. 1853. pod naslovom: „Šola lepega petja za pridne šolarje“. Da bi po vsi škofiji enake cerkvene pesmi peli, katerih bi se orglavec in ljud-stvo navadilo, je naročil učenikom, da naj mu pošljejo pesmi in njih napeve po fari navadne, da zbere naj bolje iz med njih. Pesmi pri blagoslovu so prišle v Drobntnicah l. 1861. na svitlo; dušnim pastirjem pa je naročil, da naj kupijo poseben natis teh pesem, in naj se po farah ne pojó drugačne pesmi, kakor te. Pesmi pri sv. maši je izročil učitelju v godbi izurjenemu, in on ni do-živel, da bi bile te pesmi doveršene. Slomšek je vidil, kako je narod slovenski zanemarjen, čutil je, da mu more pomagati, tedaj je mislil, da je omikanemu človeku sila gerdo, če se sra-muje svojega naroda, in sili se med ptujega bolj slovečega, da si ložeje pridobi slavno imé, tedaj je mislil, da mu njegova vest dolžnost naklada pomagati svojemu narodu, kjer koli bode mogoče. Namenil si je tedaj osnovati društvo, katero bi izdajalo bukve pisane za ljudstvo, ktere bi obsegale sicer različne vede, pisane pa bi bile v katoliškem duhu. Vlada mu tega ni privo-lila, a zavoljo tega ni zgubil serčnosti, in ni obupal; to ga te-daj ni motilo v njegovem prepričanju. Kar ni dosegel po tej poti, iskal je po drugi; namenil si je tedaj osnovati bukve, kte-re bi sleherno leto izhajale; donašale naj bi sestavke za cer-kev, šolo, dom, in naj bi bile odperte vsem Slovencem, da po-šiljajo v vanje izdelke svojega uma, in ker ni mogel ljudstvu predlagati kosov, mu pa je dajal: „Drobtinice“. *)

*) Ker ga menda ni učitelja na slovenski zemlji, kteremu bi bila ta knji-ga neznana, ne ponavljamo tega, kar je že vsem znano.

V prvem letniku vabi in prosi slovenske pisatelje, in razlaga blagi namen, kateri ga vodi pri spisovanju teh bukev.

Od leta 1846. izhajajo te bukve letoma; Slovenci jih radi prebirajo, in so se naučili iz njih že marsikaj koristnega.

Vsako leto jih kinča podoba cerkve, posebno imenitne na slovenski zemlji, ali kakega svetnika, ki je Slovencem veliko dobrega storil, in tako se je nabralo že veliko zgodovinskih reči. Ko je Slomšek škof postal, izročil je vredovanje drugemu pisatelju, vendar je on do smerti za nje delal, in naj izverstnejši sestavki so iz njegovega peresa.

Kakor šolski poročevavec skerbel je tudi za ljudsko omiko, da je duhovne spodbujal in opominjal, da bi pisali sestavke za te bukve. Njegove pisma iz te dobe kažejo, da je načerte napravljaj, kako razdelovati to ali uno knjigo. Vidimo iz tega, da je rokopise popravljaj in izdajateljem bukev z besedo in z djanjem pomagal.

(Dalje sledi.)

Pomenki

○

slovenskem pisanju.

XLIII.

U. Pa nikdar se Kranjec ne imenuje posebej Slovenec, in nasproti Slovénc nikdar Kranjec, — pravi Kopitar; in vendar piše Poženčan celo l. 1863. v Novicah: „Jez menim, da je vseh slovenskih Korošcev, Krajncev, Štajarcev in Primorcev pravi priimek Krajnci, pa ne po današnji krajnski deželi, ki ima v latinskem in laškem zmanjševavno ime Carniola, ampak po vsi tisti deželi, ki so jo pisatelji po latinski nekdaž zvali „Fines Italiae“ ali iz našega (Krajna) posneto Carnia = Krajna. Tudi „Fines Italiae“ se hoče reči Italii krajna, pri-krajna ali pokrajna dežela. Vlaški slovar še zdaj Krajnsko zraven Carniola zove Carnia (totum pro parte) = Krajna itd“. —

T. Na to opomni vredništvo prav: „O vsem tem je bilo v preteklih letih že veliko pomenkov. Težko da pridemo Slovenci na Kranjce nazaj“.

U. Če pa je že bilo o tem veliko pomenkov, toraj se midva ne smeva mnogo pomenkovati. Le ob kratkem mi razdrobi to reč ter povej, zakaj piše Poženčan Krajnci, vredništvo pa koj pod to — Kranjce?

T. Sprožili so bili pisarjenje o tej reči, kar vem, l. 1853. ter jeli popraševati, ali se ima pisati Krajn ali Kranj, Krajnec ili Kranjec. In tedaj že je pisal Poženčan l. 1854 v posebnih sestavkih o imenu „Krajna“ in o imenu „Koroško in Gorotan“. — L. 1857. je to reč vnovič zbudil Terstenjak pg. 242. — Na to kaže Hicinger v spisu: „Ali Kranjsko ali Krajnsko?“ da spričevanje za prvo ali za drugo še ni bilo na tanko razloženo... Narpoprej se mora tukaj vprašati: Ktera oblika tega imena je poterjena med prostim slovenskim ljudstvom, in kako je brati to ime v starih pismih in bukvah? — Koj potem se oglasi Poženčan str. 313: „Krajna, Krajnsko, Krajnsko; nikdar pa ne Kransko ali pa celó Kranja“. — Nekoliko prizadet popiše v istem letniku Hicinger, kakošne meje je imela Kranjska v raznih časih, in v tem imenitnem spisu pravi na zadnje str. 350 — 351:

U. „Po vsem tem razlaganju se h koncu sme še enkrat povzeti vprašanje, od kod je prišlo ime kranjske ali krajnske zemlje? ali je po koreniki karn, skalnat verh, ali po koreniki kraj, meja, mesto? Ako se povzame vse skupaj, kar je bilo govorjeno o tem imenu, bi se utegnili morebiti nar bolj po resnici reči, da ime kranjske ali krajnske zemlje ima dvojno obliko. Da severno-zahodni Slovenci sploh govorijo Kranjsko, Kranjec ali Kranec, da Horvatje z njimi vred kličejo Kranjac, da se od notranjske strani celó sliši Kranj, da tudi Italian povzema il Cragno: kdo bo rekel, da je to samo spaka pravega imena? Zakaj mar se še vedno ohranjuje prilog krajni, ali ime pokrajna, in se ni še oboje spremenilo v kranji in pokranja? Da je latinska oblika Carniola, pozneje predešana Carniolia, in druga italijanska oblika il Carnio, — kdo bi hotel reči, da to nikakor ne more kazati na izvir oblike Kranj, Kranjsko? zlasti ker se taka prestava glasov tolikokrat nahaja v indo-evropejskih jezikih? Ima vendar tudi slovenski Korotan ali Korutan, prav za prav Karantan, svoj izvir v koreniki karn; in li ni kranjska ali krajnska zemlja tako gotovo gorata kakor koroška?

Kar pa se tiče oblike Krajna, Krajnsko, je človek zopet ne bo smel grajati kakor po drugačnih ustih spremenjenega imena. Če južno-izhodni Slovenci jo sploh rabijo, če Nemec je povzel starejši Chreine in novejši Krain, če tudi drugi Slovani za tem povzemajo Krajn, kot Rusi, ali Krajn-

ska kot Čehi, če verh tega je po učenih možeh že dolgo v bukvah sprejeta oblika Krajnec, Krajnsko: se vse to ne da kar nagloma ovreči, in drugačna oblika vpeljati v rabo; zlasti ko se ime Krajna med Slovenci nahaja v štajerski Krajni poleg Sotle, in v Suhi Krajni na Dolenskem, tedaj saj za manjši strani, in ko je med družimi Slovani znana Ukraina na Ruskem. Kakošen pomen pa vendar ima to ime Krajna ali Krajnska? Ali je s posebnostjo pokrajna ali mejna dežela, ker je na pokrajni deržave proti deržavi, al naroda proti narodu? Po zgodovini je to, kakor se iz prejšnega razlaganja zamore posneti, le mogoče za tisti čas, kadar je bila nekakošni mejnik proti Italii, in sicer v tistem obsežku, kakoršnega je imela iz začetka, ko je oklepala malo več kot sedanje Gorensko. To je bilo prav za prav takrat, ko je bila nekakošno samosvojna na meji proti Longobardom. Ravno takrat se je pa tudi ime utegnilo roditi, ker se kmalo po tem nahaja. Pozneje, kakor je bilo povedano, v oblasti Frankov in še dalje, se je skorej bolj sama pridevala k Italii. Sicer se utegne tudi reči, da je tej deželi s posebnostjo memo družih ostalo ime Krajna ali marka, kakor je na pr. v Prusii Braniborska dostikrat sploh klicana Marka, ali kakor je v Francii vstala Provincia, Provence. Morebiti pa ima ta naša zemlja kot Krajna ali prav za prav Krâjina le sploh pomen dežele; sej tudi ruska Ukraina, to je, Ukrâjina, ima po resnici tako obliko; tudi naša Suha Krajna je sploh le dežela ali zemlja. Tudi navdar utegne to dokazovati; zakaj Krajna ali Krajnska se izgovarja s potegnjenim navdarom kakor Krâjina, ne pa z ojstrim udarom kakor krajna zemlja, ki je namreč na kraji deržave“.

T. Verh tega razglasi naš Davorin v Nov. l. 1859 spis „o starih Karnih“, in ondi pravi §. 9: „Karni so toraj prededje današnjih Karnjcov, metatetično: Krancov. „Nires! mi smo Krajnci, Gränzslawen, Märker“, — bode mi velika truma nasproti kričala, in morebiti tudi pisala.

Že sem na drugem mestu v Novicah dokazal, da ni mogoče imena Krajnec iz kraj (Mark, Gränze) izpeljevati po filologičnih pravilih, ker glasnik *n* spada k deblu, in suffiks je le *ec* ali *ic*. Na Gorenskem nikdar ne bodeš čul „Krajnc“, temoč „Kranjc.“ Oblika „Krajnc“ je dolenska, in čudno se mi zdi, da jo celó nekteri Gorenci zagovarjajo. Kakor Dolenec čerti *nj*, tako tudi štirski Dolanec, in govori: strajnski, plajnski, kojn,

Strajnsak, Plajnshek namesto stranjski, planjski, Stranjšak, Planjšek, konj.

Druge pomisljike zastran sredovečnega poznamovanja „Chreina, Creinamarcha“ sem že tudi v Novicah izpričal.

Ime Kranjsko, Kranjec je toraj stareje, kakor iz časov Karla Velikega ali pa „Sarmatov Limigantov“. Stari Karni, kateri so bili Slovani, so se že veleli Karnjci, metatetično: Kranjci. Slovani v Kanalu pa je sedaj imenujejo — Karnjce.

V starem svetu so toraj trojni glavni rodovi slovanski stanovali med Adrijo in Karpati, in sicer: Panoni, Norenci in Karni. Slednji so prededje Kranjcov, čeravno je mogoče, da v 6. stoletji po Krist. so kakošne rečice severno-slovanskega morja utegnile tudi v zibelko starih Karnov pritekati (Vid. Nov. str. 257).“

Povedal sem ti te reči, ker so važne v mnogih ozirih, dasiravno si djal, naj ob kratkem povem, zakaj pišejo eni Kranjci, eni pa Krajnci.

U. Pa še zdaj ne vem, kako mi je pisati! Ali niso eni razlagali imena najne domače dežele po nekem vladarju (Carnus ali Cranus t. j. velik, imeniten gospod), eni pa celo iz Goreina, Gorajna, Gorejnsko (Gesch. v. Krain §. 25)?

T. Brez vsega vzroka in poroka, bi djal s Šafaříkom. Valvazor že dokazuje, da ime Carnia ali Krain je prišlo po prestavi čerk iz nekdanjega imena Carnia (I, 39.); Linhart pa méni, da dežela poleg gornje Save ima ime odtod, ker je krajna ali na kraji druge slovenske zemlje. Na to se opira dvojna razlaga pa dvojna pisava. „Offenbar ist Krajna das slawische Krajna = Mark, Grenzland, man wollte denn eine gerade nicht unwahrscheinliche Slawisirung des alten Carnia annehmen —“ veli ostroumni Šafařík. Te izpeljave se je priprijel tudi Miklosič, in po nji se da skazati pisava *nj* = *ni*: Kranj, Kranja, Kranjska, Kranjec. Zastran Kra — Kar — primeri: Polikrap — karp itd. Pa tudi po uni razlagi pišemo poleg slovnice lahko Kranja, Kranjec, Kranjska, kakor pišemo jutranji, sedanji, vsakd anji nam. jutrajni ali celo jutrajnji itd.

XLIV.

U. Od kod ima ime Koroška? Ali morebiti iz hora, gora, Goroška ili Koroška?

T. To ime je ravno tistega početka in pomenka, katerega

je Carnia, Carniola, piše Šafařík ter pravi, da Karantanum (Karantania, Carinthia) je likati iz karn in tan; karn pomeni v celtiškem jeziku „Gestein“, tan pa „Erde, Land“. Nestorjeva oblika Chorutane se nareja praviloma iz Karantane (nosnik *an* v *u*, in *k v ch*); novočeska Korytané, Korytanský je le nalasč ponarejena, kakor bi bila iz koryto (alveus)!

U. In Štajerska — zakaj se imenuje tako?

T. Iz nemškega Steier — Steiermark je slovenski Štajersko, in to ime je nastalo po reki Štyra (Steier), kakor piše Šafařík, ter po bližnjem mestu in gradu (Styratpurh). Po slovanski se veli tudi Štyrsko (Starož. Šaf. pg. 337), in Terstenjak v Nov. 1857 pove — zakaj „pišem Štirsko namesto Štajersko?“ — da je uno poznamljevanje stariše in izvirniše, da sega ime to že v rimske čase, da je celo slovensko (sthira močen, fest, stark) itd. „Steier ist aus dem slowenischen štir, štira, wie Weichsel aus Visla, Leipa aus Lipa, Neisse aus Nisa, Feistritz aus Bistrice gemacht; unmöglich hätte der Deutsche selbst sein Wort Stier in Steier verdrehen können (vid. Šaf. Abkunft der Slawen pg. 176)“.

U. Navadno je vendar že Štajersko pa tudi Štajarsko, Štajerci ali Štajarci; — kako se poravna ta razloček v pisanji slovenskem?

T. Kaže se, da je po nemški obliki Steier narejena slovenska Štajer-ec, Štajerka, Štajersko, in tako piše Metelko in še marsikdo tudi po navadni izreki. Ker je pa za moške osebe po njih rodu in domovanji slovensčini lastna končnica — *ar* ne pa — *er*, in ker tudi obrazilo — *ec* imenom rada pritika na koreniko ali na druge obrazila, posebno na — *án* in *ár*; toraj, se mi zdi, pišejo nekteri sedaj tudi Štajarec, Štajarsko itd.

P a š n i k.

Odkritoserčnost. Deček in deklica ne povesta vsega; večkrat tedaj moti mladina s tem, kar ne pové; tega je kriv tisti, ki je ne razumé.

Po navadi opazujemo bolje to, kar otroci govoré, kakor uno, kar zamolčé. Večkrat molčé v naj imenitnejših zadevah, ali iz strahu, ali ker ne najdejo besed, s kterimi bi se razodevali. Ni lepo za gojitelja, če takrat ne vé, kaj pomeni njih molčanje.

Prizadevaj si, da naj ti deček odkriva svoje notranje občutke; svojo razsodbo naj pa zamolči.

Nikar ne sprašuj otrok o rečeh, od katerih veš, da ti ne morejo odkritoserčno odgovarjati.

Iz tega, kakor te deček sprejema in pozdravlja, moreš spoznati, kako te ljubi.

Bati se je za otroka, v čigar sercu kalí seme, iz kojega izraste zaničevanje.

Otrok, kateri ti pripoveduje tiste reči po ednem načinu, razodeva zaspani duh. Brez napeljevanja mladost ljubi spremembo.

Deček, kateri na to, kar vé, vendar le odgovarja, da ne vé, taki je že spriden.

Kar govorite od otrok ali sploh od odrasčenih, kedar niso pričujoči, govorite tudi v njihovi pričujočnosti. Odkritoserčnost je odgojitelju prva dolžnost, pa ni prav lahka.

Resnični pa bodimo v naj manjših stvareh. Koliko bodo verjeli otroci staršem ali sploh odrasčenim, ako iz njih norce brijejo, ali jih za šalo sem in tje pošiljajo. Tudi majhni otroci, dasiravno ne govoré veliko, vendar toliko zapopadajo, da razločujejo laž od resnice, in seme za laž in zvijačo se zgodaj vseje v otroške serca.

Nepremišljena mati bo zadovoljna, da reče svoji hčerki: „Nikar ne hodi k potoku“. Otrok gre in pravi: „Nisem bil tam“. Drugikrat pa reče mati, ktera čuti, da se je otrok zlagal, tako: „Nikar ne hodi k vodi, povodnji mož je tam, in te vzame“. In mala lažnjivka in neubogljivka je pokorna iz neumnega strahu. Koliko pa bo v prihodnjič materi verjela? — Pazite tedaj, kako pripovedujete otrokom nevarne reči! M.

0 začetku šolskega leta. Po dolgih počitnicah približal se je zopet prelepi čas novega delovanja na šolski njivi tudi za učitelje malih šol. Gotovo si je med tem časom vsak marljivi učitelj nabral novih moči in nove tečne hrane za težavno in trudapolno delo. Popotnik, ki se napravlja na dolgo potovanje, mora se preskerbeti z dobro popotnico in dobiti dobrega vodnika; ravno tako mora tudi učitelj o začetku šolskega leta, ako hoče s svojo mladino v podučevanji pravi namen doseči in jo tudi dobro voditi, si nabrati dobrih vodil, in mora tudi resnične sklepe storiti, da hoče vse v božjo čast, v prid mladine in za blagor domovine delati in darovati. Da bo pa učitelj tudi saj

po moči svoje važno nalogo izverševal, mora poprej v začetku šolskega leta trdno skleniti, da hoče

1. svoje učence ne le podučevati, ampak tudi gojiti. Ako mlade serca niso požlahtnjene, nič ne izdà vse podučevanje. Ves poduk, vse opominovanje in svarjenje mora učitelju iz serca priti, ako hoče, da se bo tudi nježnih serc mladine prijelo in obrodilo obilno sadu za njih časno in večno srečo. Povsod naj bo učitelj svojim učencem vredni zgled. Pred vsem naj mu bo pa naj večja skerb, da mladini zgodnji strah božji in pa pravo spoštovanje do svetih reči v serce vcepi. Kar pa odgojevanje na dalje zadeva, mu to ne sme biti le kaka malovredna in bolj poveršna reč; le ako je mlado serce polno žlahtnih čutil in volje za vse dobro, se tudi mladina gotovo prav kersansko in spodobno obnaša in vede. — Skleniti mora

2., da hoče skerbeti, da njegov poduk in zrejevanje ne bo le ostajalo med šolskimi stenami. On naj tako podučuje, da ne koristi le šolski mladini, ampak tudi za šoli odrasle — za mlade in stare. Obnašanje njegovo naj bo povsod tako, da si s tem pridobuje čast in spoštovanje ne le pri učencih, ampak tudi pri odraslenih. Dobrih svetov in pa koristnih in potrebnih podukov naj mu nikoli ne zmanjka.

3. On mora trdno skleniti, da hoče mladino ne le za kratke šolske leta in morebiti le za preskušnjo učiti in odgojevati, ampak, da hoče svoj uk vedno tako vravnati, da bo mladini za ves čas tečno in vsestransko koristil. On naj skerbí, da ga bodo otroci vedno radi poslušali, kedar podučuje; razlaga naj kratko, določno in mikavno. Naučeno pa naj večkrat ponavlja. Bolj slabo obdarovanim učencem naj rad pomaga, da ne zaostajajo. Napeljuje naj jih s primernimi vprašanji do pravega odgovora. Pojasnuje naj jim vsaki uk tako, da ga vsi učenci lahko pomnijo. Nikoli ne sme sebično podučevati.

4. Tudi za svoje lastno izobraženje mora učitelj skerbeti. Je že tako, da, ako se človek vedno ne izobražuje, pa še pozabi to, kar je že znal. On naj se za vsaki uk dobro in vestno pripravlja. Zato mu je pa potreba, da si napravi koristnih knjig in naj potrebnish pedagogičnih časopisov. Vdeležuje naj se tudi vedno rad in prav pridno učiteljskih zborov. Kar se pri takih prilikah za dobro spozná, naj v šoli s svojimi učenci poskuša. Tudi naj si napravi posebno knjigo, v katero naj zvesto zapisuje vodila, ki so se pri zboru za dobro spoznale.

Tudi dnevnik naj pridno spisuje, kateri mu bo v starosti gotovo marsikako veselo uro pripravil. — Za enkrat in za vselej pa mora učitelj

5. skleniti, da hoče vedno s svojimi sobraty složno in prijazno živeti, da jih hoče za enake dobre sklepe pri priliki vnemati, da hoče vedno vse svoje dolžnosti po moči zvesto in na tanko spolnovati, da hoče svoje prednike vedno spoštovati in jim pokoren biti. Hinavsčino naj on čez vse studi; naj bo vselej in povsod pošten in odkritoserčen. Hinavec nikjer ni priden, posebno pa še med učitelji ne. — **Z Bogom!**

Podsivokalčan.

Vprašanja pri letošnjem konzist. spraševanju za nastopne učitelje.

3. Kako naj se odgojnik ravna po pregovoru: „Stara navada železna srajca“? (Beri „Tovarša“, teč. V., l. 7.1)

4. Naj se z zgledi poočitajo nemški šumniki!

Nemški šumniki so: dolgi **f**, okrogli **ß**, ostri **ff**. V začetku zlogov se piše dolgi **f** in ima kakor začetni glas pri besedah ostri izrek: Silber, Saßen, kakor slovenski **s** v besedah som, sok, sip, sune i. t. d. Med dvema samoglasnicama kakor v besedah: „Wesen, reisen, leise“ se mehko zgovarja kakor slovenski **z** v besedah: „zima, zora, zunaj i. t. d. — Ojstri **ff** se piše, kedar je zlog potegnjen in po zloženi samoglasnici, dvojnati **ff** (na koncu besedi in pred soglasnikom **fß**), kedar je zlog skračen. Tedaj se piše: fließen, ker nastopi po zloženi samoglasnici; geflossen, ker je beseda skrajšana; flüßig — der Fluß. Bergeffen — er vergißt. Messen — er mißt — er maßt — das Maß. Das Faß — die Fässer. Die Ruß — die Rüsse. Die Gasse — die Straße. Schließen — er schloß — hat geschlossen. Das Schloß. Der Schlüssel. Der Schloffer. Ravno tako se spreminjaja ojstri **ff** v dva **ff**, n. p.: genießen = genossen, verdrießen = verdrossen in pri drugih.

Zgledi: Nur das Kind, das fleißig ist, wird gelobt, und hat den Nutzen, daß es viel Gutes lernt. Daß der Wein den Kindern schädlich ist, das ist gewiß.

5. Kako se rabi v slovenskem svojivno — povračilni zaimek svoj posebno v primeri z nemškim? (Beri „Tovarša“, teč. V. l. 8., str. 119.)

6. Kaj v slovenskem zaznamnja besedica raz, in kako se rabi? (Glej „Tovarša“, teč. 7. l. 3, str. 42!)

7. Za neko obleko je treba $4\frac{1}{2}$ vatel $\frac{3}{4}$ širokega blaga, koliko ga je treba, če je blago 2 vatla široko?

Širje ko jo blago, manj ga je potreba, in nasprotno ravno tako. Ko bi bilo platno široko le po $\frac{1}{4}$, treba bi ga bilo $4\frac{1}{2}$ tolikrat, kakor sicer, tedaj $\frac{7}{4} \times \frac{9}{2} = \frac{63}{8}$; platno pa je široko $\frac{8}{4}$ ali 2 vatla, tedaj ga bo treba dvakrat manj $\frac{63}{8} : 2 = \frac{63}{16} = 3\frac{15}{16}$ vatlov.

Po tristavku:

$$\begin{array}{rcl} 4\frac{1}{2} \text{ vatlov } \frac{7}{4} \text{ v. širok} & X : 4\frac{1}{2} = \frac{7}{4} : 2 \\ X \quad \quad \quad 2 \text{ v. širok} & \frac{\frac{9}{2} \times \frac{7}{4} = \frac{63}{8} : 2 = 3\frac{15}{16} \text{ v.}}{\end{array}$$

Z desetiškimi drobci.

$$\begin{array}{rcl} 4\frac{1}{2} \text{ vatlov } \frac{7}{4} \text{ v. širok} & X : 4.5 = 1.75 : 2 \\ X \quad \quad \quad 2 \quad \quad \quad & \frac{45 \times 175}{225} \\ & 315 \\ & 45 \\ & \hline & 7.875 : 2.000 = 3.875. \end{array}$$

8. Pot potuje od sv. Petra na dan po 12 milj, čez $2\frac{1}{2}$ dneva gre za njim drugi, ki pride na dan $14\frac{1}{2}$ milj; v kolikem času bo drugi pervega došel?

Če hoče drugi pervega dohiteti, mora toliko milj prihiteti, kolikor je prvi spredaj. 1) Koliko ur je že prvi prešel, preden je šel drugi na pot?

milj dni

$12 \times 2\frac{1}{2} = 12 \times \frac{5}{2} = \frac{60}{2} = 30$ milj je že prvi prešel, ko se drugi z doma odpravi.

Drugi se poda na pot; hodi pa hitreje od pervega (namreč prvi hodi 12, drugi $14\frac{1}{2}$ =) tedaj $2\frac{1}{2}$ milj hitreje hodi; pa še tistih 12 milj preide, kakor prvi. 2) Če eden stori na dan $2\frac{1}{2}$ milj pota, v koliko dneh bo 30 milj prehodil $30 : 2\frac{1}{2} = 30 : \frac{5}{2} = \frac{60}{5} = 12$ dni. V tolikem času namreč bo drugi pervega došel.

Tako in enako bi se bile odgovarjale omenjena vprašanja, ktere od mladega učitelja nič drugega ne zahtevajo, kakor da pridno bere šolske in pomočne knjige in časopise, ki so in se zanj spisujejo.

M. M.

Besedice učiteljem in staršem o začetku šolskega leta.

Dragi sobratje! Lepi in mili nam šolski prazniki bodo skoraj minuli, in že nas vabi šolski zvon v šolske izbe k imenitnemu pa težavnemu delu. — Pri tej priliki naj mi bode dovoljeno, da spregovorim še nekatere besedice. — Sodelavci! bodimo v nastopnem šolskem letu marljivi delavci, bodimo verni svojemu imenitnemu poklicu; v naših sercah naj tli ljubezen do naroda posebno do nježne, nam v poduk in izrejo izročene mladine; napeljujmo šolsko mladost z besedo in z lepim zgledom k vsemu dobremu; zlahtnimo otroške serca, in razsvetljujmo njih um z lučjo svete vere in večnih resnic; cepimo zarano v mlade, še nepokvarjene serca, strah božji, z eno besedo: skerbimo in prizadevajmo si, da izrejamo iz šolskih otrok cerkvi — dobre in pobožne kristijane, državi — zveste in vdane podložnike, staršem pa na starost — krepko podporo!

Slišimo pa, in skušnja nas uči, da nekteri starši ne gledate šole s prijaznim očesom, in da ne pošiljate radi svojih otrok v šolo; treba vas je večkrat opominjati in časih še celó siliti. — Vi še sedaj ne poznate koristi domače šole; pa prišel bo čas, ko boste z veseljem gledali obilni sad dobro vravnane domače šole. — Ali vam ni ljubo, kedar otrok vzame bukve v roke, in vam kaj lepega in podučljivega iz njih bere? — ali če prime za pero, in vam kaj potrebnega zapiše ali izštevili? — Gotovo vam je to zeló všeč. Otroci brez šole, ostanejo glupi in terdi, sirovi in neizobraženi ljudje, ki bodo vam in svetu le malo prida prinesli.

Če tedaj res hočete viditi korist in prid domačih šol, ne podirajte tega, kar je vaš učenik z velikim trdom v šoli sodelal, — temuč z lepim zgledom dalje zidajte. Podirali bi učnikov trud, ako bi vpričo svojih otrok kaj slabega delali ali govorili, s tem bi otrokom slabe zglede dajali, mladost bi se pohujševala, in vse šolsko prizadevanje bi bil zastonj. — Spoštujte šolske prednike in učitelje, ki so skerbni očetje vaše mladine, kateri vam in vašim otrokom iz serca vse dobro želijo!

Leop. Bo — č.

Novice.

S Koroškega. V šolskem letu 1864 je bilo na Koroškem v 25. šolskih okrajih in v 330 duhovnijah ljudskih šol: glavna šola s spodnjo realko 1, glavna šola za dečke 1, za dekleta 2, farne šole za dečke 3, za oba spola 2, malih začetnih šol 267, šol za silo 297. Iz med teh šol je bilo slovenskih 26, slovensko-nemških 64, nemških pa 215. S temi šolami ste bile zvezane pripravšnici za učitelje 2, ženskih obertnijskih šol 7, obertnijski šoli za rokodelske učence 2, ponavljavnih (nedeljskih) šol 271, sadjorejnih šol 52, čebelorejnih šol 9, svilorejnih šol 5. Vodili nauk in podučevali so: vodji 3, vodja in učitelj 1, katehetov 313, učitelja v realki 2, učiteljev v glavnih šolah 19, učiteljev v malih šolah 284, podučiteljev v glavnih šolah 9, podučiteljev v malih šolah 33, učenice 25, podučenic 13, obertnijskih učenice 12. Iz med teh je bilo svetnih duhovnikov 332, redovnih duhovnikov in nun 50, svetnih 332. Za vsakdanjo šolo vgodnih otrok je bilo 30617. Iz med teh jih je hodilo v spodnjo realko 22, v glavne šole 3170, v male šole 21353. Za ponavljavno (nedeljsko) šolo vgodnih učencev je bilo 12700, v šolo jih je hodilo 9000; učiteljskih pripravnikov je bilo 43; šolskih hiš je bilo 284, izmed katerih jih je 221 v dobrem stanu. Od lanskega leta je 5 šol več, učiteljev pa 16. Primera pri za šolo vgodnih otrocih, in kolikor jih je v šolo hodilo, je 80 : 100.

(Po „Schulb.“)

Iz Celovca. Ravno se nam pripoveduje vesela novica, da je izvoljen preč. g. Peter Adam Pichler za stolnega dekana, preč. g. Jakop Rebernik za stolnega školasta in g. dr. Janez Vilhelm pa za stolnega korarja. („Slov.“)

Iz Ljubljane. „Slovenska Matica“ ima po najnovejšem preštetu premoženja v obligacijah 17.423 gl. 50 kr., v gotovini in sicer v hranilnici 550 gl., v blagajnici pa 29 gl. 56 kr., tedaj skupaj 18.003 gl. 6 kr.

— Kakor smo že omenili v zadnjem listu, je ravno sedaj natisnjeno in na svitlo prišlo

„Spisje za slovensko mladino“

drugega pomnoženega natisa. Spisal Andrej Praprotnik. Založil in ima na prodaj M. Gerber, bukovez. Ta že po prvem natisu dobro znana knjižica je spisana in namenjena posebno šolski mladini in učiteljem, ki uče slovenski spisovati, ker ima mnogo tečnih spisnih vaj, iz katerih se učenci vadijo prav misliti in svoje misli prav zapisovati; pa tudi mladina, ki šoli odraste, ima v tej knjigi še vedno dovolj spisnih zgledov, kakoršnih potrebuje v navadnem življenji, zato je to „Spisje“ tudi prav primerno za šolske in druge darila. Tudi odrasčenim bo ta knjižica dobro služila, posebno pa še čast. g. g. vrédnikom, srenjskim županom in možem, ki pri svojih službenih in domačih opravilih rabijo slovenski jezik. To „Spisje“ ima štiri precej obširne dele. Pervi del obsega spisne vaje: imenovanje, popise, basni in povesti. Drugi

del ima pisma ali liste, in sicer I. splošne pravila: 1. Kaj je pismo, in kako naj se piše, 2. naslove, 3. vnanjo obliko pisem, — II. posebne pravila in zglede, ki kažejo naznanilne, prosivne, zahvalne, vošilne, milovavne ali tolaživne, povabilne, posvetovavne, opomne in odgovorivne pisma, — III. razne pisma. — Tretji del obsega pravilne pisma: gospodarski in gospodinjiski zapisnik, naročilne, vozne, ponudne pisma in prošnje. — Četrti del kaže javne pisma, ki so: izpiski ali konte, pobotni ali plačilni listi (kvitunge), prejemni listi, dolžne pisme, prepustne ali odstopne pisma (cesije), nakazne pisma (asignacije), pooblastila, pogodbe, spričala ali svedočbe, očitne naznanila, poslednje sporočilo, oporoka ali testament. Pri vseh teh različnih spisih je več zgledov, pravil in nalog za učence, kakoršnih do sedaj ni bilo v teh bukvicah, ki obsegajo 7 pol. Mislimo, da se bode temu pomlajenemu „Spisju“ v naše slovenske šole zopet rade odpirale vrata, in da se bode prikupilo vsakemu, ki se hoče učiti in vaditi prav slovenski pisati. Natisnjeno je prav lično v g. Jož. Rud. Milic-evi tiskarnici. Naprodaj je v Ljubljani pri M. Gerberji poleg zvezdnega sprehajališča (kteri prodaja tudi vse šolske knjige za ljudske šole, reči za pisanje i. t. d.) in veljá terdo vezano 30 kr., lično za darila vezano pa 36 kr.

Premembe v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji. Prestavljeni in postavljeni so g. g. učitelji: Daniel Feigel s Trate v Zalilog, — Martin Potočnik iz Zaliloga na Trato, — Janez Geiger iz Košane v Blegóvice, — Matija Japel iz Blegóvice v Košano, — Matija Bernik iz Sorce v Razderto, — Jakop Mencinger iz Gorij v Žire, — Henrik Bizjak iz Žir v Sorco, — Matija Rant, podučitelj v Gradu, za učitelja v Gorije, — Jožef Odar, podučitelj v Ribnici, za podučitelja v Grad, — Jakop Koželj, učitelj na Bohinjski beli, za podučitelja v Ribnico, — Peter Gross iz Hin na Bohinjsko belo, — Janez Jarm iz Dolenje vasi v Hine, — Ignaci Božič iz Osivnice v Dolenjo vas, — Jakop Marn iz Šentvida pri Berdu v Osivnico, — Matija Petrič, podučitelj v Mengišu, za učitelja v Šentvid pri Berdu, — Franc Duhnar, poterj. pripravnik, za podučitelja v Mengiš, — Jožef Vovk, učitelj v Planini (Stockendorf), za podučitelja v Cerknico, — France Klinar iz Dragotušav Planino (Stockendorf), — France Kavčič, podučitelj v Semiču, za učitelja v Dragotuš, — Janez Pleško, podučitelj v Lašcih, za podučitelja v Semič, — Anton Junec, podučitelj v Kostanjevici, za podučitelja v Lašče, — Janez Pečar, poterj. pripravnik, za podučitelja v Kostanjevico, — Anton Ribnikar, poterj. pripravnik, za podučitelja v Dobropolje, — Anton Jerom, podučitelj v Dobropolji, za podučitelja v Loški potok, — Janez Valentin, poterj. pripravnik, za podučitelja v Ternovo. — Dva podučitelja in en zač. učitelj so odstavljeni.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Mille.